

“Dat is zo. Wij waren een volstrekt democratisch gezelschap met een algemene vergadering waar alles in principe bespreekbaar was. En ook in onze produktiewijze voerden wij de democratie door. Wij opteerden voor een duidelijk collectieve werkwijze.”

“Een stuk werd als volgt gemaakt. We vertrokken van een publieksgroep en een thema. Het stuk zou bijvoorbeeld gaan over de bouwpolitiek in Nederland voor leerlingen van het voortgezet onderwijs. Vervolgens informeerden we ons als gek over de problematiek en tegelijkertijd zochten we een plot die met die kennis overeenkwam. In een volgende twee weken schreven we die plot uit en in drie weken werd het stuk geënceneerd.”

“Het was werkelijk collectief werk: iedereen besliste mee over de ontwikkeling van het scenario, het decor tot de affiche toe. Collectief werken was een volstrekt logische voortvloeiing van de democratiseringsgedachte. En de methode was waardevast: daar kwamen produkties uit en een bepaald publiek zag die zitten.”

“De instemming van het publiek was de achterliggende toetssteen van alle werk bij Proloog. We wilden een nauwe band met ons publiek op basis van een behoefteonderzoek bij dat publiek. In elk geval wilden wij geen vis in een aquarium zijn. Wonderlijk om te aanschouwen maar zonder dialoog met de kijker. We wilden toneel brengen zoals een kelner een bestelling brengt. De basisopties die ik net heb uiteengelegd hadden dan gevolgen voor de theatrale middelen die we gebruikten. Die middelen moesten ‘arm’ zijn. Geen esoterisme in de speelstijl, geen moeilijke beeldtaal, simpele decors. Geen impressionistisch maar een episch theater. Wij wezen het experimentalisme af voor het experiment op inhoudelijk gebied.”

“Proloog had nooit de bedoeling om een uitzondering op de toneelgeschiedenis te worden. We wilden een onderdeel van de sociale geschiedenis zijn.”

Kritiek

Zijn volgens jou, anno nu, de basisconcepten van Proloog — democratie, collectieve werkwijze, doelgroep — fout gebleken?

“Ik zal nooit zeggen dat Proloog tien jaar verloren tijd is geweest, of enkel misverstand en mislukking. Integendeel, de betrokkenheid en motivering van de medewerkers, hoe het inzicht in de produktie door iedereen gedeeld werd en hoe het contact met het publiek soms ontstond, dat waren onschatbare ervaringen. Maar ik zie nu wel fundamentele fouten in de ontwikkeling van de groep. De centrale fout, die ik overigens mee heb helpen organiseren, was de scheiding tussen de politieke en de artistieke ontwikkeling.”

“Ik dacht in het begin, dat we vòòr alles de sociale condities moesten leren kennen waaronder ons publiek leefde. Zo onderzochten we bijvoorbeeld grondig wat de functie van het onderwijs is, omdat zeventig procent van onze voorstellingen voor het onderwijs gemaakt werden. We gingen na wat de frustraties, wensen en strevingen waren van de mensen in het onderwijs. En na een tijdje waren we inhoudelijk inderdaad *pico bello* in orde.”

“Maar die optie om ons, vòòr alles, maatschappelijk te scholen voerden we te rücksichtlos door. We vertrouwden er te veel op dat onze artistieke ontwikkeling wel zou volgen. En dat was dus een grove misvatting. Velen lapten de toneelgeschiedenis volledig aan hun broek. En zo kwam het dat we niet eens van het bestaan wisten van een prachtig ‘vormingstheater-

stuk’ als *Les Paravents* van Jean Genet. Onze grote slogan van toen toont de scheiding tussen het politieke en het artistieke: *Proloog gebruikt toneel*. Die slogan lijkt me nu fundamenteel fout.”

“Een tweede kritiek die ik nu maak, is dat ons democratiebegrip bijzonder idealistisch was. Enerzijds werkte het naar de buitenwereld bijzonder sterk omdat iedereen achter de beslissingen stond. Maar anderzijds omzwachtelde die democratische kracht een artistieke zwakte. Proloog had lang een zwakke kern met een ijzeren omhulsel eromheen. En naarmate we de kracht van de eenheid meer en meer wilden bewaren, leed de artistieke ontwikkeling er steeds meer onder.”

Is het ook niet fundamenteel fout een publiek in doelgroepen te verdelen? Als je de mensen aanspreekt op hun vrouw-zijn of arbeider-zijn dan onderwaardeer je hen toch automatisch als ‘volledige’ mensen?

“We spraken het publiek aan op zijn sociale situatie. Dat was vanuit filosofisch standpunt misschien niet de volledigste benadering maar vanuit politiek standpunt wel de belangrijkste. Want die sociale situatie van het publiek moest toch veranderd worden, nee? Het publiek vond het overigens schitterend hoor. Zij werden echt wel aangesproken op een vitaal onderdeel van hun leven.”

Betekent de doelgroepen-optie niet dat je bepaalde taboes van je publiek niet kunt doorbreken, omdat je hen niet wil schokken?

“We wilden hen gewoonweg niet schokken. We zochten altijd de dialoog en de discussie. Schokken als resultaat van het doordenken in de wereld van het eigen publiek, dat was niet mogelijk. Mensen van buiten de doelgroep waren vaak wel geschokt. Iemand die roept: ‘Ik zal Proloog blijven bestrijden tot ze verdwenen zijn. Die groep vergiftigt de Nederlandse jeugd,’ die lijkt me geschokt.”

Was de collectieve werkwijze een vergissing? Staat die manier van werken niet haaks op een kern van de artistieke impuls, die momentaan en individueel-expressief is?

“Nee. Nee. Nee! Wanneer de club die werkt een interne homogeniteit bereikt, kunnen de resultaten van een collectief wonderlijk zijn. *Neus en Ko op zoek naar het verzwegen nieuws*, daar sta ik nog altijd voor 100% achter. Dat was dynamisch, begeesterend. Verheffend zelfs. En dat stuk is echt collectief gemaakt. En ook *Slappe tijden, sterke meiden* en *De overval op het pakhuis* vind ik prima stukken. En ze zijn alle op de Proloogwijze gemaakt. Is die interne homogeniteit er echter niet, of brokkelt ze af dan is er geen grotere rem op een zinnige theateractiviteit dan onze collectieve werkwijze.”

Onderwijs en onvoldoende (Proloog) — Foto Harmen G. Hennef

